

ลัทธิขงจื้อ: บทบาททางวัฒนธรรมจีนในสังคมญี่ปุ่นสมัยจารีต

Confucianism: The Chinese Cultural in Traditional Japanese Society

กนกอร สว่างศรี

สาขาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ
หน่วยวิจัยพุทธพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
kanokorn@npru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทของลัทธิขงจื้อที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่นสมัยจารีต ผลการศึกษาพบว่า ลัทธิขงจื้อได้เข้าไปมีส่วนในการเสริมสร้างแนวความคิดของชาวญี่ปุ่น ถือเป็นกรอบในการวางโครงสร้างทางการเมืองการปกครองและกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของคนญี่ปุ่น โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนให้ลัทธิขงจื้อแพร่กระจายในสังคมญี่ปุ่นได้อย่างมั่นคง คือ ลัทธิขงจื้อสามารถผสมผสานเข้ากับประเพณีที่เป็นรากฐานดั้งเดิมของสังคมญี่ปุ่นและสอดคล้องกับโครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่โยงอำนาจการปกครองเข้าสู่สถาบันจักรพรรดิ อีกทั้งการรับเอาลัทธิขงจื้อมาในสังคมญี่ปุ่นได้มีการปรับเปลี่ยนจนเกิดเป็นลัทธิขงจื้อใหม่ที่เน้นความสำคัญของการศึกษาจนทำให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นจางลง โดยลัทธิขงจื้อสามารถเข้าไปแพร่หลายในสังคมระดับล่างทั่วสังคมญี่ปุ่นสมัยจารีต ทั้งนี้การรับเอาลัทธิขงจื้อมาในสังคมญี่ปุ่น เป็นการรับและนำมาปรับเปลี่ยนโดยวางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่นเอง

คำสำคัญ: ลัทธิขงจื้อ, สังคมญี่ปุ่นสมัยจารีต

Abstract

This article aims to study the role of Confucianism toward the development of society and culture in traditional Japanese era. The result showed that this cult had the great impact to enhance the new idea of Japanese people at that time. Confucianism also was the main flame for political structure and including of Japanese way of life relating to imperial power. Japanese adapted this cult to their own new form by emphasized educational institution until later that it erased the class. This Confucianism could still penetrate even the lower society in the era of traditional period. The acceptance of the sect in Japan was based on the proto-culture of Japan.

Keywords: Confucianism, traditional Japanese

1. บทนำ

คงจะไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่า “ความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมในสังคมญี่ปุ่นสมัยจารีต ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการมีรากฐานของวัฒนธรรมจีน” สืบเนื่องมาจากการเข้ามาของวัฒนธรรมจีนในสังคมญี่ปุ่นในราวศตวรรษที่ 6 ได้ทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นเข้ากันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวัฒนธรรมจีน จนนำมาสู่ความเจริญรุ่งเรืองทางสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่นสมัยจารีตอันเกิดมาจากการเรียนรู้และเลือกรับเอาวัฒนธรรมจีนเข้ามาปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นเอง เช่น การผสมผสานระหว่างลัทธิชินโตดั้งเดิม ศาสนาพุทธ (มหายาน) และลัทธิขงจื้อ เป็นต้น วัฒนธรรมจีนในสังคมญี่ปุ่นได้มีเกาหลีเป็นเหมือนสะพานที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมจีนเข้ามาสู่

สังคมญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง การผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมจีนซึ่งเป็นวัฒนธรรมต้นแบบ ผนวกเข้ากับวัฒนธรรมเกาหลีได้เกิดขึ้นและส่งต่อมายังสังคมญี่ปุ่น จนทำให้ทั้ง 2 วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมเกาหลีและวัฒนธรรมญี่ปุ่นมีความคล้ายคลึงและสอดคล้องกัน โดยต่างมีการรับเอาวัฒนธรรมจีนมาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในสังคมของตนเอง แต่จะต่างกันตรงที่ในเกาหลีไม่มีลัทธิชินโตเท่านั้น

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมจีนและญี่ปุ่นที่เริ่มมีขึ้นในสมัยราชวงศ์สุยและราชวงศ์ถังของจีน โดยผ่านรูปแบบความสัมพันธ์ทั้งทางการทูต การค้า และการเดินทางเข้าไปศึกษาในจีนของชาวญี่ปุ่นเองบางส่วน เหล่านี้ได้ทำให้อารยธรรมจีนหลังไหลเข้ามาในสังคมญี่ปุ่นมากขึ้น เริ่มจากการรับเอาตัวอักษรและภาษาจีนมาใช้ จนทำให้สังคมญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ในด้านวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดกับจีน โดยเฉพาะการรับเอา “ตำราขงจื้อ” ซึ่งส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดคำสอนของขงจื้อเข้าไปในสังคมญี่ปุ่นและมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางด้านสังคมของญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก (เพ็ชรี สุมิตร 2516: 20) เรียกได้ว่า ลัทธิขงจื้อเป็นใจกลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมจีนสู่สังคมญี่ปุ่น

2. ลัทธิขงจื้อ : การตอบรับและการดำรงอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นสมัยจารีต

ลัทธิหรือคตินิยมแบบขงจื้อ นั้นเป็นปรัชญาของนักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ มีชื่อว่าขงจื๊อ สมณนามจ้งหนี่ มีอายุอยู่ในสมัยยุคชุนชิว หรือสมัยโจวตะวันออก (770-256 ปีก่อนคริสตกาล) เขาได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในสิบนักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก หลักการสำคัญของนักปรัชญาท่านนี้ คือ หลักมนุษยธรรม ที่เน้นให้ผู้ปกครองเข้าใจจิตใจประชาชน รักใคร่ ไม่กดขี่ข่มเหงประชาชน อีกทั้งเขายังได้เสนอให้นำเอาหลักคุณธรรมมาปกครองประชาชน โดยต่อต้านรัฐบาลที่ทรราชย์ และสนับสนุนให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาตามหลักการศึกษามาก่อนคนชั้นและสอนตามลักษณะนิสัยของผู้เรียนที่แตกต่างกัน (วิทยาลัยภาษาจีนปักกิ่ง 2550: 29) หลักแนวคิดของขงจื้อได้มีอิทธิพลต่อสังคมจีนและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมาก แม้แต่ในสมัยราชวงศ์ชิง (แมนจู) ของจีน ซึ่งเป็นราชวงศ์ต่างชาติ ก็ได้ยอมรับแนวทางตามปรัชญาขงจื้อเข้ามาในวิถีทางการปกครองของตนเอง โดยยึดหลักลัทธิขงจื้อแนวใหม่ (Neo - Confucianism) ที่เน้นในเรื่องคุณธรรม ความมีเหตุผล สนับสนุนให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษา และความชอบธรรมทางการปกครองที่มาจากประชาชน ซึ่งเป็นอุดมการณ์แห่งรัฐที่จักรพรรดิจะต้องปฏิบัติตาม

คำสอนตามลัทธิขงจื้อได้เริ่มเข้าเผยแพร่ในสังคมญี่ปุ่นตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา (เพ็ญศรี กาญจนอมัย 2540 : 65) โดยเริ่มได้การยกย่องในหมู่ชนชั้นปกครอง กระทั่งภายหลังได้เข้าไปมีส่วนในการเสริมสร้างแนวความคิดของชาวญี่ปุ่นและถือเป็นกรอบในการวางโครงสร้างทางระบบการเมืองการปกครองในญี่ปุ่น ตลอดจนการให้แนวความคิดและอุดมการณ์จนสามารถกำหนดแนววิถีการดำเนินชีวิตของคนญี่ปุ่นกลายเป็นวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่น และจัดอยู่ในฐานะเดียวกับศาสนาพุทธและชินโตที่ได้มีส่วนในการสร้างสังคมญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน กล่าวได้ว่า แนวความคิดของคนญี่ปุ่นจะมีลักษณะไปในทางที่เป็นการผสมผสานระหว่างหลักศีลธรรมของพุทธศาสนา หลักคำสอนของขงจื้อและความเชื่อดั้งเดิม คือ ลัทธิชินโต ดังเช่น การรับเอาหลักคำสอนของขงจื้อในเรื่องความกตัญญูต่เวที่ต่อบิดามารดาซึ่งญี่ปุ่นได้รับมานั้น ถือเป็นแนวทางตามลัทธิชินโตในเรื่องของคุณธรรมความดีและน่าจะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมพุทธศาสนาด้วย โดยสะท้อนจากการสร้างพระพุทธรูปอุทิศให้แก่บิดามารดาทั้งที่มีชีวิตอยู่และเสียชีวิตไปแล้ว เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนี้ ลัทธิขงจื้อได้มีส่วนสำคัญในการสร้างเอกลักษณ์บางอย่าง ทั้งการเกิดความเป็นชาติวัฒนธรรม และการให้ความสำคัญต่อชีวิตชาวโลกในปัจจุบันโดยได้วางหลักการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทางโลกไว้ ส่งผลให้ลัทธิขงจื้อมีส่วนผลักดันให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จนนำไปสู่พัฒนาการทางเศรษฐกิจในญี่ปุ่นภายใต้ระบบทุนนิยมที่เข้มแข็งในปัจจุบัน และจากการที่ลัทธิขงจื้อใหม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ตัวเอง ได้ทำให้คนญี่ปุ่นหันไปค้นคว้าประวัติศาสตร์ดั้งเดิมของตน จนให้ความสำคัญต่อลัทธิชินโต และในที่สุดก็ทำให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้น จนกระตุ้นให้คนญี่ปุ่นในสมัยเมอิจิต่อมาพยายามสร้างประเทศให้เจริญมั่งคั่งทางวัตถุและความเข้มแข็งทางทหาร

3. ปัจจัยที่สนับสนุนให้ลัทธิขงจื้อแพร่กระจายในสังคมญี่ปุ่น

การที่ลัทธิขงจื้อสามารถแพร่กระจายเข้าไปในสังคมจารีตญี่ปุ่นได้อย่างมั่นคงและสามารถเป็นกรอบในการควบคุมโครงสร้างต่างๆ ของสังคมญี่ปุ่นนั้น อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายอย่างที่สนับสนุนให้เกิดการตอบรับและการดำรงอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อย่างสอดคล้องกัน

ประการแรก ลัทธิขงจื้อสามารถผสมผสานกับลัทธิประเพณีที่เป็นรากฐานเดิมของสังคมญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อสามารถผนวกกับลัทธิชินโตซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนญี่ปุ่นได้ เห็นได้จากเมื่อมีการแนะนำขงจื้อต่อการดำเนินชีวิตในญี่ปุ่น ขงจื้อไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ในทางตรงกันข้าม หลักคำสอนของขงจื้อสามารถเข้ากันได้ดีกับลัทธิชินโตในแง่ของคุณธรรมความดีและในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว อีกทั้งบทบาทในการวางโครงสร้างสังคมของลัทธิขงจื้อนั้น ไม่ได้ขัดกับค่านิยมของชนบประเพณีดั้งเดิมของชาวญี่ปุ่นแต่อย่างใด โดยลัทธิขงจื้อได้ทำให้ค่านิยมเดิมมีมาตรฐานและรูปแบบที่มั่นคงขึ้น ทั้งด้านแนวความคิดและคุณธรรม

นอกจากนี้ การที่ลัทธิขงจื้อได้ให้คุณค่าต่อระบบความสัมพันธ์ทั้ง 5 (Five Relationships) โดยถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเคร่งครัดระหว่างคนในแต่ละสถานะ อันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง พ่อแม่กับลูก พี่กับน้อง สามีกับภรรยา และเพื่อนกับเพื่อน (เพ็ญศรี กาญจนมัย 2540 : 85) จากหลักความสัมพันธ์อันนี้ ถือเป็นหลักทางสังคมจีนที่ให้ความสำคัญกับการคงอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่เน้นกลุ่ม จากแนวทางอันนี้ลัทธิขงจื้อจึงสามารถเข้ามาสอดคล้องกับสังคมญี่ปุ่นที่ปฏิเสธลัทธิปัจเจกชนนิยมได้เป็นอย่างดี ผลที่ตามมาคือ อิทธิพลของขงจื้อได้มีต่อสังคมญี่ปุ่นในปัจจุบันอย่างลึกซึ้งทั้งด้านภาษา พฤติกรรมของสังคม และความนึกคิดด้านศีลธรรมของคนญี่ปุ่น จนไม่อาจที่จะแยกว่าคุณธรรมอะไรเป็นขงจื้อ หรือไม่เป็นขงจื้อ (เพ็ญศรี กาญจนมัย 2530 : 21) ลัทธิขงจื้อไม่เพียงแต่เป็นแนวคิดที่จะทำให้เกิดความสามัคคีของผู้คนเท่านั้น แต่ยังได้เสริมสร้างรวมถึงวางรากฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการปฏิรูปสังคมและการเมืองของญี่ปุ่น มีการผสมผสานระหว่างลัทธิขงจื้อกับชินโต กลายเป็นหน้าที่ของประชาชนและศีลธรรมที่ดีที่ควรยึดถือ สิ่งเหล่านี้ได้หล่อหลอมแนวความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมญี่ปุ่นที่ยังคงหยั่งรากลึกมาจนถึงปัจจุบัน

ประการที่ 2 ลัทธิขงจื้อสามารถตอบรับได้กับรูปแบบและโครงสร้างที่โยงอำนาจการปกครองเข้าสู่สถาบันจักรพรรดิ ทำให้จักรพรรดิมีอำนาจการปกครองอย่างเต็มที่และเด็ดขาด โดยได้เสริมความมั่นคงให้กับระบบศักดินาของญี่ปุ่นในแง่ของความจงรักภักดีและยังเอื้อประโยชน์ต่อความเป็นเอกภาพทางการเมืองของสังคมญี่ปุ่น กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อมีส่วนช่วยให้เกิดการวางระบบการปกครองโดยรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของรัฐในญี่ปุ่นที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งลัทธิขงจื้อยังถือเป็นเครื่องมือในการปกครองของผู้ปกครอง โดยจะเห็นได้จากในสมัยของจักรพรรดิเมจิโกะ (ค.ศ. 593-628) ได้มีการนำเอาลัทธิขงจื้อเข้ามาช่วยในการวางระบบการปกครองที่ดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง และลดบทบาทอิทธิพลของขุนนางซึ่งเป็นหัวหน้าเผ่าต่างๆ มุ่งหวังจะรวมบรรดาแว่นแคว้นทั้งหลายเข้าด้วยกัน โดยมีรัฐบาลส่วนกลางเป็นศูนย์กลางอำนาจในการปกครอง คำสอนของขงจื้อได้กลายเป็นกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญมาตราต่างๆ ของญี่ปุ่น เช่น รัฐธรรมนูญ 17 มาตรา ในสมัยอาซูกะของเจ้าชายโชโตกุ ที่จะมีข้อความเกี่ยวกับหลักคุณธรรมของขงจื้อหลายประการ โดยได้ทรงเลือกลัทธิขงจื้อมาใช้ในด้านการปกครองและการดำเนินชีวิตทางโลก ที่ผสมผสานไปกับหลักศาสนาพุทธด้วยในฐานะผู้รับผิดชอบในด้านการบริหารประเทศ อุดมคติบางอย่างในคำสอนของขงจื้อเหมาะสมกับการปกครองภายใต้ระบอบศักดินา โดยเมื่อญี่ปุ่นได้พัฒนามาเป็นสังคมภายใต้ระบอบศักดินาในปลายศตวรรษที่ 12 จนถึงสมัยฟื้นฟูพระราชาอำนาจของจักรพรรดิเมจิใน ค.ศ.1868 ลัทธิขงจื้อก็ได้รับการพัฒนาและฝังรากลึกลงไปในแผ่นดินญี่ปุ่น จนอิทธิพลของขงจื้อได้อยู่ในระดับเหนือกว่าศาสนาพุทธในสมัยโทกูงาวะและได้กลายเป็นคุณธรรมหนึ่งของคนญี่ปุ่น

ลัทธิขงจื้อใหม่ที่ได้นำมาปรับใช้ในสังคมของญี่ปุ่นสมัยศักดินานั้น ถือว่ามีอิทธิพลสูงในสังคมญี่ปุ่นตอนต้นสมัยโทกูงาวะ อันเป็นหลักในการยึดถือปฏิบัติของรัฐบาลหรือประมุขตามอุดมคติในการปกครองบ้านเมืองให้สงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยลัทธิขงจื้อตามคำสอนของสำนักจิวชินญี่ปุ่นนั้น จะมีหลักให้ผู้นำปฏิบัติตาม กล่าวคือ หลัก 3 ประการ ประมุขจะต้องปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีของประชาชนตามกฎเกณฑ์ของสวรรค์ ต้องสร้างสรรคจิตและวิญญาณของประชาชนให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เสมอ และต้องปกครองแผ่นดินโดยธรรมอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ของประมุข 8 ประการ ในการปกครอง กล่าวคือ ต้องมีการสืบสวนไต่สวนเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามข้อเท็จจริง แสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง มีความตั้งใจจริง มีจิตใจและวิญญาณที่มั่นคง เอาใจใส่และสำรวมในการพูดและการกระทำ ประพฤติปฏิบัติต่อครอบครัวอย่างดี รักษาระเบียบวินัยของรัฐ และรักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐ (เพ็ญศรี กาญจนมัย 2530 : 19,52) จากหลักปฏิบัติตามหลักขงจื้อในสังคมจีนที่ถือเป็นอุดมการณ์ที่เคร่งครัดของผู้ปกครอง เมื่อได้เข้ามายังสังคมญี่ปุ่นแล้ว ก็ได้มีส่วนทำให้

การเมืองการปกครองญี่ปุ่นมีเอกภาพมากยิ่งขึ้น ลัทธิขงจื้อจึงเป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่จะใช้ในการปกครองแผ่นดิน และยังเป็นหลักปฏิบัติสั่งสอนอบรมประชาชนผู้ที่อยู่ใต้ปกครองให้ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวันของตน

ประการที่ 3 การรับเอาลัทธิขงจื้อมาในญี่ปุ่นนั้น เป็นการรับและนำมาปรับเปลี่ยนจนเกิดเป็นลัทธิขงจื้อใหม่ที่แตกต่างไปจากลัทธิขงจื้อของจีน และสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมญี่ปุ่นอย่างสอดคล้อง การผสมผสานลัทธิขงจื้อให้เข้ากับสังคมญี่ปุ่นนี้ ถือเป็นขบวนการที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดลัทธิขงจื้อในรูปแบบใหม่ ที่มีรูปแบบต่างไปจากแนวคิดขงจื้อในจีน กล่าวคือ มีการเน้นความสำคัญของการแสวงหาความรู้เพื่อลดช่องว่างของชนชั้นให้เบาบางลง อีกทั้งลัทธิขงจื้อในญี่ปุ่น ไม่เพียงแต่จะเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของชนชั้นปกครองหรือหมู่ปัญญาชน ชนชั้นสูงเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าไปแพร่หลายในสังคมระดับล่าง ทั้งคนเมืองและแม้กระทั่งชาวนา โดยจะเห็นได้จากคุณธรรมของพวกเขามากมายที่เป็นที่ยกย่องและถือปฏิบัติตามของประชาชน สิ่งเหล่านี้ทำให้การศึกษาลัทธิขงจื้อขยายทั่วไปในสังคมญี่ปุ่น

4. ลัทธิขงจื้อกับกระบวนการรับและปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในสังคมญี่ปุ่น

แม้ว่าญี่ปุ่นจะรับเอาแบบฉบับของการปกครองและสังคมจีนมาเป็นตัวอย่างโดยอยู่ภายใต้กรอบของระบอบลัทธิขงจื้อ แต่เป็นที่สังเกตว่า ญี่ปุ่นก็ไม่ได้รับทุกอย่างของจีนโดยมิได้คำนึงถึงความเหมาะสมกับสังคมของตนเอง ตรงกันข้ามญี่ปุ่นมีการเลือกรับในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อระบบการปกครองของตนเอง ขณะเดียวกันก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะความเชื่อและสังคมดั้งเดิมของญี่ปุ่น กล่าวคือ

สังคมญี่ปุ่นยังคงให้คุณค่าต่อการสืบเชื้อสายของกลุ่มตระกูลเป็นสำคัญ จะเห็นได้จากการคงไว้ซึ่งการสืบเชื้อสายพวกขุนนางในระบบยูจิ ซึ่งแม้ว่าญี่ปุ่นจะยึดรูปแบบการปกครองตามแบบจีน แต่สิ่งสำคัญก็คือ ญี่ปุ่นมิได้นำเอาแบบการสอบคัดเลือกเข้ารับราชการซึ่งเป็นลักษณะสำคัญส่วนหนึ่งของการปกครองในจีนมาด้วย เช่นนี้อาจเพราะสังคมญี่ปุ่นมีความเชื่อมั่นในการสืบเชื้อสายในสกุลที่มีอำนาจปกครองมาแต่ก่อน ดังนั้น ตำแหน่งหน้าที่สำคัญจึงมักเป็นตำแหน่งที่สืบสกุลก่อให้เกิดฐานะชนชั้นในสังคมญี่ปุ่น ระหว่างชนชั้นปกครองที่มีอำนาจทางการเมือง และชนชั้นที่อยู่ใต้ปกครอง (เพ็ชรี สุมิตร 2516 : 27) นอกจากนี้การรับเอาแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทั้งห้าของจีนมาใช้ในญี่ปุ่นนั้น ก็จะมีการปรับเปลี่ยนโดยยึดถือแตกต่างกัน จะเห็นได้ชัดจากความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง และพ่อแม่กับลูก ซึ่งในสังคมจีน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ใต้ปกครองนั้น จะขึ้นอยู่กับระบบการสอบไล่ที่สังคมจีนสมัยจารีตจะให้ความสำคัญ แต่เมื่อญี่ปุ่นรับเอาแนวคิดอันนี้มาใช้ในสังคมตนเอง ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับคุณค่าทางสังคมดั้งเดิมที่ตนเองเคยยึดถือปฏิบัติ โดยสังคมญี่ปุ่นจะให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ที่อยู่ใต้ปกครองหรือเจ้านายกับลูกน้องเป็นความสัมพันธ์ที่ผูกติดกับสายเลือดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นหลาน ในสังคมญี่ปุ่นแล้ว ตระกูลลูกน้องมีพันธะที่จะต้องรับใช้จงรักภักดีและยอมตายเพื่อตระกูลเจ้านายอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งต่างจากสังคมจีนที่บรรดาชนชั้นขุนนาง จะมีอิสระโดยการลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ของตนเองเมื่อใดก็ได้ โดยถือเป็นการยุติความสัมพันธ์กับผู้ที่ตนเป็นเจ้านายของตนได้ตามใจชอบ ลักษณะเช่นนี้ไม่อาจเกิดขึ้นและยอมรับได้ในสังคมญี่ปุ่น

การให้คุณค่าต่อระบบการสืบเชื้อสายนั้น ยังสามารถเห็นได้จากชนชั้นปกครองทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นจะเป็นลักษณะผูกขาดต่อเชื้อสายของกลุ่มตระกูลเป็นสำคัญ กล่าวคือ ในสังคมจีนได้ใช้ลัทธิขงจื้อในสังคมศักดินาของตนทำให้เกิดระบบชนชั้นในสังคมขึ้น แต่ละชนชั้นมีระเบียบความประพฤติและปฏิบัติของตนโดยเฉพาะตามคำสอนของลัทธิขงจื้อ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมอยู่กันเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ก้าวร้าวกันให้สับสนวุ่นวาย ลัทธิขงจื้อในญี่ปุ่นก็สอดคล้องกับแนวความคิดดังกล่าวเพราะสังคมญี่ปุ่นสมัยโทกูงาวะเป็นสังคมศักดินาเหมือนกันและได้ใช้ลัทธิขงจื้อมากำหนดโครงสร้างทางสังคมของตน โดยได้แบ่งเป็น 4 ชนชั้น คือ ชนชั้นนักรบ ชนชั้นชาวนา ชนชั้นช่างฝีมือ และชนชั้นพ่อค้าตามลำดับ สังคมแต่ละชนชั้นนี้จะต่างคนต่างอยู่ไม่ก้าวร้าวซึ่งกันและกัน มีวิถีทางการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง ทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งของการสร้างสันติภาพโทกูงาวะ อันยาวนาน แต่อย่างไรก็ตาม ชนชั้นของจีนนั้นสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงฐานะชนชั้นของตนเองได้ หากมีโอกาสและความสามารถที่จะพัฒนาตนเอง (เพ็ชรี สุมิตร 2530 : 53-54) แต่สำหรับสังคมญี่ปุ่นแล้ว แม้จะรับเอาระบบศักดินาตามแบบจีนที่ให้ความสำคัญกับการเลื่อนมาเป็นชนชั้นปกครองด้วยระบบการสอบคัดเลือกและปฏิบัติตามหลักขงจื้อ แต่สังคมญี่ปุ่นการเข้ามารับตำแหน่งทางราชการนี้ จะเน้นการสืบตำแหน่งตามสายเลือด ดังเช่น การสืบจากตระกูลนักรบกันมาโดยตลอด แต่ก็มีลัทธิขงจื้อในการอบรมจิตใจให้มีสมาธิแน่วแน่ในอุดมการณ์นักรบของตน ซึ่งลัทธิขงจื้อจึงมีส่วนช่วยให้บรรดานักรบในญี่ปุ่นมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และจงรักภักดีต่อเจ้านาย

ความคิดที่แตกต่างอย่างสำคัญต่อกรอบความคิดทางการเมืองการปกครองในญี่ปุ่นที่คิดออกไปจากความคิดภายใต้กรอบของขงจื้อคือเรื่อง “*อาณาเขตที่ได้รับมอบจากสวรรค์*” ลัทธิขงจื้อได้นำเอารูปแบบของอาณาเขตแห่งสวรรค์มาใช้ในการปกครองจีน โดยจะถือว่ากษัตริย์เป็นโอรสแห่งสวรรค์ เป็นผู้ที่ได้รับคามยินยอมจากสวรรค์ให้ทำหน้าที่ปกครองโลกมนุษย์ด้วยความชอบธรรมและปกครองอย่างมีคุณธรรม ซึ่งกษัตริย์หรือองค์จักรพรรดิของจีนจะมีความเป็นเทพเจ้าในสวรรค์หรือเป็นพระเจ้าในสวรรค์หรือไม่ หากจักรพรรดิปกครองไม่เป็นธรรม ประชาชนที่อยู่ใต้ปกครองได้รับความเดือดร้อนเพราะจักรพรรดิปกครองไม่ดี และไม่อยู่ในกรอบตามหลักขงจื้อ สวรรค์ก็จะเรียกอาณาเขตคืน นั่นหมายถึงการมีคนที่หรือผู้ที่มีบุญญาขึ้นครองบัลลังก์เพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาคความวุ่นวายของบ้านเมืองให้สงบสุข

สำหรับสังคมญี่ปุ่นแล้ว จะมีความเชื่อว่าจักรพรรดิสืบเชื้อสายมาจากสุริยเทวี คือ เทพีอามาเตราสุ (Amaterasu Omikami) จักรพรรดิได้รับการนับถือว่าเป็นร่างของผู้สืบสายโลหิตอันไม่มีวันจะขาดสลายเลยชั่ววันรันดร์ และพระองค์เองก็เป็นเทพเจ้า ส่งผลให้ข้อนี้เป็นแนวคิดที่แตกต่างไปจากหลักอาณาเขตแห่งสวรรค์ในสังคมจีนที่หมายถึงอาณาเขตของประชาชนหรือประชาชนคือสวรรค์ที่จะกำหนดผู้ปกครองหรือจักรพรรดิของตน (เพ็ญศรี กาญจนมัย 2540: 80) เราจึงพบการโค่นล้มราชวงศ์ในจีนอยู่เนืองๆ ในขณะที่ราชวงศ์ของญี่ปุ่นนั้น จักรพรรดิไม่เคยถูกเอาออกจากราชสมบัติเลย แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงหรือการปฏิวัติเกิดขึ้นในสังคม (อรพินท์ พงษ์ภักดี และคณะ 2521 : 268) จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นแม้จะรับเอาหลักในการปกครองตามแบบขงจื้อมาใช้ในสังคมของตน แต่ญี่ปุ่นก็ยังคงไม่ละทิ้งกรอบประเพณีเดิม แต่หากสิ่งไหนที่ญี่ปุ่นไม่มี อาทิ การปกครองส่วนกลางในระบบเจ้าขุนมูลนาย ญี่ปุ่นก็ได้หยิบยืมแบบมาจากจีนเพื่อมาเติมเต็มระบบการปกครองของญี่ปุ่นให้มีความสมบูรณ์ตามแบบฉบับของญี่ปุ่น

นอกจากนี้เมื่อญี่ปุ่นจะรับเอาระบบการปกครองภายใต้ระบอบศักดินาที่มีความเข้มข้นในจีนมาเป็นแบบอย่าง แต่การเมืองการปกครองภายใต้ระบอบศักดินาของญี่ปุ่น เป็นระบอบศักดินาที่ไม่มีระบบผูกขาด ท้องถิ่นมีศักยภาพในการผลิต กล่าวคือ ในศตวรรษที่ 16 เป็นช่วงที่สังคมญี่ปุ่นมีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แต่อำนาจของพวกโชกุนและไดเมียวภายใต้ระบอบศักดินายังคงมีศักยภาพ และสามารถสร้างสถานภาพทางเศรษฐกิจของตนเองอย่างเข้มแข็ง จนถึงขั้นที่ว่าสามารถใช้อำนาจในการทำลายและบีบบังคับให้องค์จักรพรรดิพระราชทาน “รัฐธรรมนูญ” จะเห็นได้ว่า ทั้งโชกุนและไดเมียวมีส่วนในการสร้างสังคมศักดินาที่มีความก้าวหน้ามากขึ้น และเป็นกลุ่มคนที่มีศักยภาพในการพัฒนาทำให้สังคมญี่ปุ่นมีความเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็วมากกว่าสังคมอื่นๆ ในเอเชีย เพราะเนื่องจากมีโอกาสในการสร้างสถานะของตนเองอย่างอิสระ ต่างจากจีนที่กลุ่มชนชั้นกลางหรือพวกพ่อค้าไม่มีอิสระและโอกาสในการทำการค้าอย่างเสรี เพราะอำนาจจะถูกผูกขาดโดยรัฐ เป็นผลให้ระบบทุนนิยมไม่ก้าวหน้าในสังคมจีน

แม้คนญี่ปุ่นจะมองคำสอนตามตำรับขงจื้อเป็นรูปแบบของความคิดทางการเมืองและการสอนทางจริยธรรม แต่คำสอนตามหลักของขงจื้อก็ได้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นที่ได้รับจากจีน โดยมีส่วนสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้แก่ญี่ปุ่น ทำให้คนญี่ปุ่นรักความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนญี่ปุ่นเอง ญี่ปุ่นเป็นชาติที่มีความสามารถในการรับวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งนี้เพราะในการรับวัฒนธรรมต่างชาติของญี่ปุ่น จะเป็นการเลือกรับสิ่งที่สามารถนำมาปรับและเปลี่ยนแปลงให้เข้ากัน (ยุพา คลังสุวรรณ 2547 : 183) การเรียนรู้และรับเอาคำสอนตามตำรับขงจื้อเข้ามาในสังคมญี่ปุ่นนั้น คล้ายกับเป็นการรับอารยธรรมจากภาคพื้นเอเชียเพื่อให้พัฒนาการทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นเอง ญี่ปุ่นได้นำคำสอนตามตำรับขงจื้อมาเพื่อใช้ในการควบคุมคนในสังคมให้อยู่ในระเบียบวินัย และช่วยสอนคนให้อ่านออกเขียนได้ สร้างคนญี่ปุ่นให้มีคุณภาพดีด้วยการให้ความสำคัญต่อการศึกษาก่อนทุกระดับและทุกชนชั้น

5. สรุป

ลัทธิขงจื้อมีประวัติยาวนานในการวางรากฐานแนวความคิดและการดำเนินชีวิตให้แก่คนญี่ปุ่น ทั้งกรอบในทางการเมืองการปกครอง โครงสร้างทางสังคม ค่านิยม พฤติกรรมของสังคม และความนึกคิดด้านศีลธรรมของคนญี่ปุ่น แม้จะรับเอาหลักในการปกครองตามแบบขงจื้อมาใช้ในสังคมของตน แต่ญี่ปุ่นก็ยังคงไม่ละทิ้งกรอบประเพณีเดิม และแม้ว่าในปัจจุบันญี่ปุ่นจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ทันสมัยที่รับเอาอารยธรรมตะวันตกเข้าไปไม่น้อย แต่กรอบแนวทางตามหลักขงจื้อก็ยังคงอยู่ในสังคมญี่ปุ่น โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้ลัทธิขงจื้อแพร่กระจายในสังคมญี่ปุ่นได้อย่างมั่นคง คือ ลัทธิขงจื้อสามารถผสมผสานเข้ากับประเพณีที่เป็นรากฐานดั้งเดิมของสังคมญี่ปุ่น และสอดคล้องกับโครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่โยงอำนาจการปกครองเข้าสู่สถาบันจักรพรรดิ อีกทั้งการรับเอาลัทธิขงจื้อมาในสังคมญี่ปุ่นได้มีการปรับเปลี่ยนจนเกิดเป็นลัทธิขงจื้อใหม่ที่เน้นความสำคัญของการศึกษา จึงทำให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นจางลง โดยลัทธิขงจื้อสามารถเข้าไปแพร่หลายใน

สังคมระดับล่างทั่วสังคมญี่ปุ่น ในขณะที่ยังคงไว้ซึ่งลักษณะความเชื่อและสังคมดั้งเดิมของญี่ปุ่น และมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับคุณค่าทางสังคมดั้งเดิมที่ตนเองเคยยึดถือปฏิบัติ

6. เอกสารอ้างอิง

- พิพาดา ยังเจริญ. (2535). **ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่นในพระบรมราชูปถัมภ์.
- เพ็ชรี สุมิตร. (2516). **ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพ็ญศรี กาญจนนัย. (2540). **สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เพ็ญศรี กาญจนนัย. (2530). **อารยธรรมญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยุพา คลังสุวรรณ. (2547). **ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี: ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- วิทยาลัยภาษาจีนปักกิ่ง, มหาวิทยาลัยครุหนานจิง, มหาวิทยาลัยครุอันฮุย. (2550). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ประเทศจีน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. (2539). **อารยธรรมตะวันออก**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรพินท์ พงษ์ภักดี และคณะ. (2521). **อารยธรรมตะวันออก**. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.